

HET TWEEDE ZWAARD

Peter Handke

Het tweede zwaard

Een meiverhaal

Uit het Duits vertaald
door Gerrit Bussink

Voor Raimund Fellingner

Oorspronkelijke titel *Das zweite Schwert*

© 2020 Suhrkamp Verlag, Berlijn

© 2021 Nederlandse vertaling Gerrit Bussink /

Uitgeverij Wereldbibliotheek

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Nico Richter

Omslagbeeld © Pechers Mignons, 2000 (oil on canvas),

Dupuis, Gilles / Private Collection /

© Gilles Dupuis / Bridgeman Images

Foto auteur © Donata Wenders

NUR 302

ISBN 978 90 284 5109 4

www.wereldbibliotheek.nl

Hij zeide tot hen: maar nu, wie een beurs heeft,
hij neme die, zo ook een reiszak; en wie er geen heeft,
hij verkope zijn mantel en kope een zwaard. [...]

Zij zeiden: Here, zie, hier zijn twee zwaarden!

Hij zeide tot hen: Het is voldoende.

(Lucas 22:36-38)

1

LATE WRAAK

‘Dat is dus het gezicht van een wreker!’ zei ik tegen mezelf toen ik me op de bewuste ochtend in de spiegel aankeek voordat ik op pad ging. De zin kwam volkomen geluidloos uit mijn mond en tegelijk articuleerde ik hem; terwijl ik hem stil uitsprak, bewoog ik overduidelijk mijn lippen om hem van mijn spiegelbeeld te kunnen aflezen en uit het hoofd te kunnen leren, voor eens en voor altijd.

Zo’n soort zelfgesprek, waarmee ik me anders, op welke manier dan ook en dat niet pas sinds de laatste jaren, vaak dagenlang vermaakte, ervoer ik op dat moment als uniek voor mijn persoon en bovendien als iets in ieder opzicht ongehoords.

Zo sprak en manifesteerde zich een menselijk wezen dat op het punt stond om na vele jaren van aarzeling, uitstel, en tussendoor ook van vergeten, het huis uit te gaan en de allang vereiste wraak ten uitvoer te brengen, weliswaar – misschien – op eigen houtje, maar toch ook in het belang van de wereld en in naam van een wereldwet, of ook alleen maar – waarom ‘alleen maar’? – om de mensen te laten schrikken en bijgevolg wakker te schudden. Welke? Dezelfde die.

Het vreemde was intussen: terwijl ik, de ‘wreker’, mezelf zo in de gedaante van de rust zelve en van de boven alle overige instanties verheven instantie in de spiegel bekeek en wel een uur lang letterlijk instudeerde – vooral het paar ogen dat vrijwel geen trilling van de wimpers liet zien – voelde ik me tegelijk bezwaard, waarop ik mezelf, weg bij de spiegel, weg bij het huis en het tuinpoortje, zelfs pijn deed.

Als ik andere keren met mezelf praatte, telkens zelfs met veel omhaal van woorden, niet alleen geluidloos, maar volkomen expressieloos, werd dat door niemand – dat verbeeldde ik me tenminste – opgemerkt. Of ik schreeuwde het uit wanneer ik alleen thuis was, tegelijk – opnieuw in mijn verbeelding – volkomen verlaten, vervuld van vreugde, van woede, in de regel zonder woorden, alleen kreten, luid geslaakte kreten. Maar nu, als wreker, opende, rondde, uitte, spande, vertrok ik mijn mond en sperde hem open, nog steeds zwijgend, in een zoals altijd duidelijk en juist niet door mij persoonlijk beoogd ritueel, dat mettertijd voor de spiegel overging in een regelrechte ritmiek. En uit zo’n ritme waren ten slotte tonen voortgekomen. Uit mijn mond, die van de wreker, kwam een zingen, een dreigende zingzang, zonder woorden. En die veroorzaakte mijn hartenpijn. ‘Hou op met zingen!’ schreeuwde ik tegen mijn spiegelbeeld. En het gehoorzaamde onmiddellijk en verstomde, waarmee mijn hart natuurlijk dubbel werd belast. Want er was nu geen weg terug meer. ‘Eindelijk!’ (Opnieuw geschreeuwd.)

Op naar mijn wraakexpeditie, uit te voeren door mij als eenling. Voor het eerst sinds tien jaar nam ik ’s morgens

een bad, terwijl ik al die tijd hoogstens had gedoucht, waarna ik – een been en een arm keurig na elkaar – samen met een eigenhandig gestreken wit overhemd het van tevoren netjes op het bed uitgespreide grijszwarte pak van Dior aantrok; rechts op de heup was een dikke, zwarte vlinder op het overhemd gestikt, die ik een vingerbreedte boven de riem in het zicht trok. Met de reistas – die zelf meer woog dan wat erin zat – over mijn schouder ging ik zonder af te sluiten de deur uit, een gewoonte van mij, zelfs wanneer ik wat langer afwezig was.

Intussen was ik na een zwerftocht van een aantal weken door het noordelijke binnenland pas drie dagen geleden teruggekeerd naar de voorstad ten zuidwesten van Parijs waar ik woon. En voor het eerst had ik naar huis terugverlangd, ik, hoewel ik sinds het erg voortijdige einde, om niet te zeggen het voortijdige afbreken van mijn kinderjaren, ieder soort thuiskomst had geschuwd, om maar te zwijgen van die naar mijn geboorteplaats. Ik had zelfs gegruwd van iedere vorm van thuiskomst – een trekken in mijn lichaam tot in de laagste en laatste uitlopers van mijn darmen – vooral daar.

En die twee, drie dagen na mijn – laat, maar toch – voor het eerst in mijn leven niet ‘gelukkige’ (laat af van mij, geluk!) doch eerder harmonieuze thuiskomst hadden mijn bewustzijn bekrachtigd dat daar mijn plaats was, en wel voor eens en voor altijd. Niets zou nog mijn woonplaats en ook mijn verbondenheid daarmee in twijfel trekken. Het was een bestendige vreugde er te zijn, en die vreugde nam de dagen (en nachten) daarna nog toe en was anders dan

de afgelopen bijna drie decennia niet meer beperkt tot huis en tuin, ze hing daar op geen enkele manier van af en gold zuiver en alleen de plaats. ‘In hoeverre de plaats? De plaats in het algemeen? De plaats in het bijzonder?’ – ‘De plaats.’

Wat ook bijdroeg aan mijn onvermoede vreugde over die plaats – en wat misschien zelfs nog sterker was: het geloof in die plaats (of, als jullie willen, mijn late chauvinisme, zoals we dat anders eerder bij bepaalde kinderen aantreffen) – was dat in die streek net een van de in de loop der jaren, niet alleen in Frankrijk, talrijk geworden vakanties was begonnen, niet de lange van de zomer maar die ook niet zo korte rond Pasen, die nu in het betreffende jaar van mijn wraakverhaal nog was verlengd tot na de eerste mei.

Zo zorgden zulke en zulke afwezigheden voor een uitgestrekte en van dag tot dag uitgestrektere en op bepaalde momenten, die stonden voor de hele dag, zelfs grenzeloze plaats. Dagenlang niet meer het plotselinge, dubbele tekeergaan van de honden achter de heg dat ervoor zorgde dat mijn hand, om het even of die net woorden of getallen (op een cheque, een belastingaangifte) schreef, opzijschoot en een streep – en wat voor streep! – dwars over het hele papier trok, chequepapier of welk papier dan ook. En als er toch nog een hond blafte, dan heel ver weg, zoals ooit ’s avonds op het platteland, wat nu ook bijdroeg aan het bewustzijn en het ruimtegevoel van mijn thuiskomst, mijn komende tenminste.

In die tijd waren er minder mensen op pad; veel minder. Het kwam voor dat ik op straat en op het anders vaak

overbevolkte stationsplein van 's morgens vroeg tot 's avonds laat niet meer dan twee, drie mensen tegenkwam, en dat waren meestal onbekenden. Maar ook deze of gene die ik van zien kende, stond, zat (vooral zat) daar als een vreemde? Als iemand anders. En mij bekend of onbekend: we groetten elkaar geregeld, en dat was nog eens groeten! Vaak werd me ook de weg gevraagd en elke keer wist ik waar wat was. Of bijna elke keer. Maar juist als ik een van de uithoeken van de plaats niet meteen kende, zorgde het ervoor dat ik en de ander erop uit trokken.

In de drie dagen na mijn thuiskomst niet één keer het lawaai van de helikopters die altijd het staatsbezoek van het militaire vliegveld op het plateau van Île-de-France naar het Élysée in het dal van de Seine of weer terug vervoerden. Niet één keer waaiden in de lentewind van de landingsplaats daar – dacht ik nu onwillekeurig van mezelf en mijn medebewoners – de flarden rouwmuziek ‘onze’ kant op, waarmee in normale tijden de kisten van de in Afrika, Afghanistan of elders om het leven gekomen soldaten uit de regeringsvliegtuigen werden geladen om op het erepodium, ‘tarmac’ genaamd, in het Franse vaderland verwelkomd te worden. De hemel werd op halve hoogte doorkruist, doorzwierd, doorfladderd, doorflitst (de eerste zwaluwen) en doorschoten (een heel ander schieten, en bovendien niet de late komst in het jaar van de valken en andere grijpklauwen) door bijna alle denkbare vogels – en daarnaast, opnieuw een afwezigheid, geen zomer na zomer alleen hoog in het lege uitspannel cirkelende arenden bij het zien waarvan ik een keer op een geluidloze middag midden in de zomer – bij de

voorstelling beneden op de aardbodem, en niet alleen in deze streek, net zo alleen te zijn – het zegge en schrijf nogal apocalyptische en hoe dan ook huiveringwekkende visioen had dat ik in het vizier van de reusachtige arend in het laatste nog resterende gat in de hemel hier op aarde de laatste mens was.

En – om na zo'n blik in het oneindige weer de plaatselijke klinker- en asfaltwegen onder mijn voeten te krijgen: bovendien niet elke dag vroeg in de ochtend het lawaai van de vuilnisbakken, niet het gebruikelijke onafgebroken geklepper en geklater, maar, als er al lawaai te horen was, dan sporadisch, nu, hier achter zeven zijstraten, nu, op drie steenworpen afstand na de tweede rotonde, en nu, één, twee dromen tussen waken en slapen later, de vuilnisbak voor de deur van de buurman naast mij, de man die voor zover ik weet in zijn intussen behoorlijk lange volwassen leven nog niet één keer huis en plaats heeft verlaten: ook hier, net als verder weg door de weinige anderen geen knallen of vallen van de vuilnisbakken van de burens – bij het legen, alsof er nauwelijks iets te legen valt, elke keer hooguit een kort geruis, daarna geritsel, getsjirp bijna, vlakbij, als een geheim belletje; ten slotte het zacht weer-op-zijn-plek-zetten, waarschijnlijk ook dankzij de bijzondere plaatselijke vuilnismannen, die me op het station van tijd tot tijd vanaf de stationsbar toedrinken. En daarna dan weer de voortzetting van de op de dag voorbereidende beelden uit de wegebbende slaap.

Ik heb in mijn leven steeds weer moeten denken aan het oude min of meer Bijbelse verhaal van de man die door

God of een andere hogere macht aan zijn haren werd weggetild van zijn woonplaats en in een ander land weer werd neergepoot. En wat mijzelf betreft: had ik, in tegenstelling tot de held van dat verhaal, die volgens mij liever was gebleven waar hij was, ook naar zo'n weggedragen- worden verlangd – bij mijn kuif gepakt en dankzij een genadige macht zomaar door de lucht naar een andere verblijfplaats getransporteerd? Nee, vooral geen verblijfplaats! Alleen weggetransporteerd uit het nu-en-hier!

Tijdens de drie dagen voordat ik me opmaakte voor mijn wraakactie trok ik bijna elk uur eigenhandig aan mijn kuif, niet om me van de grond te tillen en weg te schroeven naar achter de einders, maar om mezelf te verankeren of met beide voeten op de grond te laten staan, met beide benen te staan waar ik nu en hier was, en, o wonder, of ook niet, voor één keer thuis was. Elke ochtend trok ik meteen na het opstaan energiek aan mijn kuif, eerst met mijn linkervuist, dan met mijn rechter, ik trok en schudde, hard en harder, bijna deed ik mezelf geweld aan – van buitenaf gezien leek ik misschien wel iemand die bezig was zijn hoofd van zijn romp te trekken –, en voelde dat toch als iets weldadigs dat van boven naar beneden geleidelijk tot in mijn enkels, knieën, de kleinste teen, mijn hele lichaam, en niet alleen dat, vervulde, stil doorsloeg, toonloos doortrommelde met van uur tot uur opnieuw bedreigde honkvastheid.

Bij deze merkwaardige omstandigheid – om de paar jaar een andere, die mij echter telkens de ogen opende – paste dat ik van de ene op de andere dag de indruk kreeg dat her en der de anders tijdens de twee weken paasvakantie

leegstaande huizen bewoond waren. Alsof het een plaatselijke regel of zelfs een plaatselijke wet was, stond ik dan telkens na het passeren van een tiental dichte rolluiken en dergelijke voor een huis waar minstens één raam – zo niet alle ramen, vooral die op de benedenverdieping – een blik naar binnen in de woon- en eetkamer toeliet. Doordat bovendien de gordijnen opzij waren getrokken, het leek wel opzettelijk, had dat ook zonder gedekte tafels iets gastvrijs, iets uitnodigends zelfs: ‘Kom vooral binnen, wie u ook bent!’ Intussen bleek zich telkens niemand in die vertrekken te bevinden. Maar juist die leegte maakte het aantrekkelijk om dichterbij te komen, wat ervoor zorgde dat je trek kreeg, een alomvattende. Het was ondenkbaar dat ergens in de grote leegte van zo’n huis iemand, meneer of mevrouw de eigenaar, of het hele paar, het voltallige gezin, je binnen vanuit een verborgen hoekje in de gaten hield, als levende gedaante of via een beeldscherm. Ik had elke keer het gevoel dat ik werd gezien, maar met welwillende en tegemoetkomende blikken. Er was alleen op dat moment niemand thuis; nog even en ik zou verwelkomd worden, vanuit een totaal onverwachte richting, in het Frans, Duits of Arabisch (alles – alleen geen ‘welcome!’). En tegelijk de stemmen van kinderen, die klonken alsof ze vanuit de boomtoppen kwamen.

En op een keer, op de tweede of derde – en voorlopig laatste – ochtend na mijn terug- en thuiskomst, waaide een donkere roetige walm uit het kleine voortuintje van zo’n onbevolkt gastvrij huis, waar het gras groeide als gras in plaats van als gazon of iets dergelijks. Zo te zien was er zojuist van ijzeren stangen een ouderwets barbecueooster

geïmproviseerd. Het waren twee soorten van twee vlak naast elkaar liggende vuurplaatsen, waarbij de kleine rookzuil aan de ene kant klassiek loodrecht en gelijkmatig licht hemelwaarts steeg, terwijl die aan de andere kant even klassiek omlaag werd gedrukt: want daarna, via grillige omwegen langs de grond, vond ook die tweede rookzuil, in tegenstelling tot het oeroude broedermoordverhaal, zijn weg steil hemelwaarts. De donker heen en weer puffende walm ging over in helderwitte vederwolkjes, verwisselbaar (bijna) met de halfdoorzichtige die van het andere rooster kwamen, en nog verbazingwekkender, een waar unicum: boven, vlak voordat ze allebei helemaal doorzichtig werden en in de lucht verdwenen, vloeiden de twee rookzuilen zelfs nog voor heel even in elkaar; onafgebroken en steeds weer opnieuw verbonden ze zich met elkaar; vervlochten ze zich met elkaar zolang beneden vanaf het rooster de ene en de andere rookraket opsteeg.

En ziedaar: degene die nu uit het schijnbaar lege huis tevoorschijn kwam en me uitnodigde om in de tuin een hapje mee te eten, dat was, zoals altijd op een paar passen afstand gevolgd door haar man, de voormalige postbode, *la factrice*, die een paar maanden geleden met pensioen was gegaan, net als jaren geleden haar man, eveneens postbode, *facteur*. Nog altijd bewaar ik het briefje waarmee zij, ‘*votre factrice Agnès*’, ons, de bevolking van de streek, mededeelde dat ze, zoals altijd op haar fiets, op 10 juli 20.. haar laatste ronde, *tournée*, zou maken. Toen ik het papiertje een keer kwijt dacht te zijn, vond ik dat, hoewel ik in mijn leven al het nodige was kwijtgeraakt zonder daar spijt van te hebben, heel erg jammer – het was

een lichtpuntje dat ik daarna, zonder er speciaal naar te zoeken, tussen alle paperassen juist op dat ene briefje stuitte dat nu voor me op tafel ligt. We hebben opnieuw tot laat in de middag gedrieën in de tuin gezeten en de beide voormalige postbodes vertelden hoe zij, de man afkomstig uit de Ardennen in het noordoosten van Frankrijk, de vrouw uit het bergachtige gedeelte van Zuidwest-Frankrijk, door het centrale postagentschap naar de streek rond Parijs en Île-de-France waren overgeplaatst, het waren ongeschoolde plattelandsmensen, maar die waren robuuster dan de stadsbewoners en bij uitstek geschikt voor het per fiets bezorgen van de post – in die tijd uiteraard nog niet gemotoriseerd. Zij waren voor de talloze stijgingen in de ruime omtrek van Parijs de beste pedaleurs voor het specifieke Île-de-France-landschap, in fietserstaal, ook bij de Tour de France, *faux plats* genaamd; ‘vals plat’, nauwelijks zichtbare, maar op de fiets des te merkbaarder oplopende stukken waar maar geen einde aan wilde komen.

Hoewel het nog lang geen zomer was, herinner ik me die ene dag, eigenlijk herinner ik me al die drie dagen als de langste van het hele jaar, alsof de nachten zich uitstrekten tot voorbij de natuurlijke dag-nachtgrens; alsof de zon, ‘als door een wonder’, bewust niet onderging, in elk geval tot aan mijn volgende episode van erbij-zijn in het dorp, en nog zo’n episode, en nog een. En zelfs de nachten kwamen zonder dat ik het gevoel had dat het donker werd.

En zie, wederom: weliswaar waren de rolluiken van het door henzelf gebouwde huis van de tien jaar geleden vlak

na elkaar overleden buurvrouw en buurman, net als destijds, neergelaten – de verf, goed schilderwerk, nog nergens afgebladderd – maar door de verwilderde tuin, waar hier en daar, prachtiger dan vroeger, een roos begon te bloeien, was een waslijn gespannen die helemaal volhing met door wasknijpers vastgehouden min of meer donkere, vroeger zou men gezegd hebben ‘armoedige’, kinderkleren.

En hoor: op de weggetjes in de bossen op de heuvels het knarsen en piepen van de takken, die in de wind langs elkaar wrijven als een herhaling van de gastvrij openzwaaiende tuin-, huis- en wijnkelderdeuren van de streek (die ene vuurplaats was niet de enige gebleven).

En daar, kijk: de kale plek waar anders altijd al van ver het honderdvoudige geklik van de jeu-de-boulesballen weerklonk. Behalve een auto aan de rand van de open plek is het er leeg. Achter het stuur zit een man, stil en met open ogen, onverstoorbaar staart hij naar de kale plek, naar de grote gruisvlakte met de sporen van de jeu-de-boulesspelers. Hij was speciaal op deze plek blijven staan, zoals, zo wordt gezegd, sommige Portugezen vanuit het binnenland naar de kust rijden, alleen maar om een tijdje zonder uit te stappen lekker vanuit de auto voor zich uit naar de oceaan te kijken. Maar is die man daar niet echt een Portugees, een metselaar, die, anders dan vandaag, vaak met het cementstof nog in zijn haar een van de mannen is die ’s avonds op het station naast je aan de bar staat?

En hoor nu toch: het geruis nu diep onder de zijstraat: het riool kan het niet zijn! – Maar wat is het dan? Waar komt

het vandaan? – Het is afkomstig van het meer dan een eeuw geleden onder de grond verlegde beekje of riviertje dat in de loop van de millennia ons hele, hoewel niet eens zo lange, hooggelegen dal heeft uitgeslepen, vanaf zijn bron verder boven in de buurt van het huidige slot, van Versailles naar beneden waar het uitmondt in de Seine. – Ruist daar verscholen in de diepte dus onze Marivel? – Ja, dat is hij, dat is zijn naam, en zie, de buiging van de weg, die precies de kromming van de Marivel volgt. Wat een ruisen. Zo ruist geen spoeling van de wc, geen centrifuge van een wasmachine, geen brandweerslang – zo ruist alleen een beek. En nog even en je zult het water van de beek zien, het voor je hebben, bij daglicht, je ermee wassen, het drinken (hoewel, drinken liever niet). – Hoezo? – Kijk, daar, de gietijzeren pomp in de verwilderde tuin. Loop erheen en pomp! – Maar de pomp is toch verroest. – Weg met de roest en ga door met pompen. – Nu komt er iets, het is vooral modder en viezigheid, poepbruin. – Pomp door, kleine pomper, pomp door. – Ja, kijk!

Zulke vrije dagen waren intussen merkbaar beperkt in aantal, het duidelijkst ervoer ik dat als ik vanaf de straat in de nog lege klaslokalen keek. Alle grote ramen waren al gelapt, vloeren en tafeltjes gewassen-afgeveegd. Toch had zo'n beeld van tijdelijkheid, evenmin als al die andere plaatselijke tijdgrensbeelden, niets vertroebelends. Op de vensterbanken en elders lagen, willekeurig en net als altijd stapels boeken, atlanten en ander 'lesmateriaal', in een hoek achter het schoolbord was vaag een globe te zien en dat alles – inclusief de schone ruiten en de opgeruimde, lichte, wachtende klaslokalen – kwam van buiten op me